

УДК 658:636(477.83)
JEL Classification Q12

Бінерт Олеся

старший викладач кафедри менеджменту організацій ім. проф. Є. Храпливого
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни, Україна
E-mail: Olesya200678@ukr.net

АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Binert Olesya

senior lecturer of Department in organizational management to them. prof. E. Khraplyvy
Lviv National Agrarian University, Dubliany, Ukraine
E-mail: Olesya200678@ukr.net

ANALYSIS AND WAYS OF ORGANIZATION IMPROVING THE PRODUCTION OF MILK CATTLE – BREEDING PRODUCTS IN LVIV REGION

Анотація

Актуальність. Особливу увагу у статті приділено аналізу сучасного стану організації виробництва молока і молочної продукції у Львівській області. Проаналізовано основні проблеми, які існують у молочної галузі, зокрема, на підставі статистичних даних, досліджено динаміку виробництва молока за категоріями господарств, поголів'я худоби та надій молока від однієї корови за певний період. Метою даної статті є узагальнення основних тенденцій та окреслення перспектив виробництва основних видів продовольчої продукції – молока та молокопродуктів у Львівській області в аспекті забезпечення продовольчої безпеки держави на регіональному рівні.

Методи. Методологічною базою даної статті є теоретичні та прикладні основи ринкової економіки; праці та наукові розробки провідних вчених-економістів з питань ринкових відносин та формування інфраструктури ринку молока і молочних продуктів. В роботі застосовані такі методи: монографічний – для дослідження стану молочного скотарства та виробництва молока в Львівській області; економіко-статистичний – при оцінці показників діяльності суб'єктів ринку; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень результатів дослідження та формулювання висновків; статистичного дослідження, зокрема порівняння (для порівняння виробництва, поголів'я та надюю молока між господарствами населення та сільськогосподарськими підприємствами); ряди динаміки (для виявлення тенденцій розвитку досліджуваних явищ) та інші методи.

Результати. Визначено, що важливим фактором прямого впливу на рівень виробництва молока виступає продуктивність корів. Досліджено, що основною проблемою галузі є зменшення обсягів виробництва продукції і поголів'я тварин. За останні десятиріччя в Україні, а зокрема і у

Львівській області значно скоротилось поголів'я великої рогатої худоби, що здатна забезпечувати ринок сировинним ресурсом – молоком. Зазначено, що однією з основних проблем була й залишається якість молочної сировини, що надходить від господарств населення. Досліджено, що основні показники якості молока диференціюють залежно від генетичних та фізіологічних особливостей корів, якості кормів і рівня годування, технології машинного доїння та умов утримання корів. Отже, більшість показників якості молока визначаються ефективністю людської праці і прийнятими технологіями виробництва. Виходячи з аналізу останніх досліджень, наведено причини гальмування розвитку галузі молочного скотарства.

Перспективи. Зараз дана галузь опинилася в кризовому стані, наслідками якого є зменшення поголів'я корів та обсягів виробництва молока. Вжиття невідкладних заходів з боку владних структур, сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств забезпечить прибутковість і конкурентоспроможність молочного скотарства. Збільшення обсягів виробництва молока буде сприяти вирішенню продовольчої безпеки нашої держави.

Ключові слова: сільське господарство, молочне скотарство, молоко, ринок, молочна продукція, якість, молочна сировина, поголів'я худоби.

Abstract

Introduction, Purpose. Special attention in the article is given to the analysis of the current state of milk production and milk products in Lviv region. Analysed the basic problems that exist in the dairy industry, particular, on the basis of statistics, studied the dynamics of milk production by categories of farms, number of and milk yield from cow for some period. The purpose of this paper is to generalize the main trends and outline the prospects of major food products - milk and milk products in Lviv region in terms of ensuring food security at regional level.

Methods. Methodological basis of the paper is the theoretical and practical foundations of a market economy; work and research of leading scientists and economists and the formation of market relations and market infrastructure milk and dairy products. The paper used the following methods: monographic – for studying cattle breeding and milk production in Lviv region; economic and statistical – when assessing the indices entity of the market; abstract and logical – for theoretical generalization of research results and formulation conclusions; statistical analysis, including comparison (comparison of production number of, livestock and milk yield between private households and farms); dynamics line (to identify trends of the phenomena being studied) and other methods.

Results. Determined that an important factor direct impact to the milk production level is cows efficiency. Investigated that the main problem is the decrease in production and number of livestock. Over the past decade in Ukraine, including Lviv region very reduced number of cattle that has been able to provide market resources of raw materials - milk. Indicated that a major problem was and still is the quality of raw materials milk that comes from household farms. Studied that the main indicators of milk quality differentiated according to genetic and physiological characteristics of cows, feed quality and level of feeding technology machine milking cows and allowance condition cows. So, most of the milk quality are determined by the efficiency of human labor and production technologies adopted. Based on an analysis of recent studies, the reasons for inhibition of dairy industry.

Prospects. Now this industry is in crisis, the consequences of which is to reduce the number of cows and milk production volumes. Take immediate action by the authorities, agricultural producers and processors will ensure the profitability and competitiveness of dairy cattle. The increasing in milk production would help solve food security of our country.

Key words: agriculture, suckling cattle breeding, milk, market, dairy products, quality, raw milk, livestock.

Аннотация

Актуальность. Особое внимание в статье уделено анализу современного состояния организации производства молока и молочной продукции в Львовской области. Проанализированы основные проблемы, которые существуют в молочной отрасли, в частности, на основании

статистических данных, исследована динамика производства молока по категориям хозяйств, поголовье скота и надой молока от одной коровы за определенный период. Целью данной статьи является обобщение основных тенденций и определение перспектив производства основных видов продовольственной продукции – молока и молокопродуктов в Львовской области в аспекте обеспечения продовольственной безопасности государства на региональном уровне.

Методы. Методологической базой данной статьи являются теоретические и прикладные основы рыночной экономики; труды и научные разработки ведущих ученых-экономистов по вопросам рыночных отношений и формирования инфраструктуры рынка молока и молочных продуктов. В работе применены следующие методы: монографический – для исследования состояния молочного скотоводства и производства молока в Львовской области; экономико-статистический – при оценке показателей деятельности субъектов рынка; абстрактно-логический – для теоретических обобщений результатов исследования и формулирование выводов; статистического исследования, в частности сравнения (для сравнения производства, поголовья и надоя молока между хозяйствами населения и сельскохозяйственными предприятиями); ряды динамики (для выявления тенденций развития исследуемых явлений) и другие методы.

Результаты. Определено, что важным фактором прямого воздействия на уровень производства молока выступает производительность коров. Доказано, что основной проблемой отрасли является уменьшение объемов производства продукции и поголовья животных. За последние десятилетия в Украине, а в том числе и в Львовской области очень сократилось поголовье крупного рогатого скота, который способен обеспечивать рынок сырьевым ресурсом – молоком. Указано, что одной из основных проблем была и остается качество молочного сырья, поступающего от хозяйств населения. Доказано, что основные показатели качества молока дифференцируют в зависимости от генетических и физиологических особенностей коров, качества кормов и уровня кормления, технологии машинного доения и условий содержания коров. Итак, большинство показателей качества молока определяются эффективностью человеческого труда и принятыми технологиями производства. Исходя из анализа последних исследований, приведены причины торможения развития отрасли молочного скотоводства.

Перспективы. Сейчас данная отрасль оказалась в кризисном состоянии, последствиями которого является уменьшение поголовья коров и объемов производства молока. Принятия неотложных мер со стороны властных структур, сельскохозяйственных товаропроизводителей и перерабатывающих предприятий обеспечит доходность и конкурентоспособность молочного скотоводства. Увеличение объемов производства молока будет способствовать решению продовольственной безопасности нашего государства.

Ключевые слова: сельское хозяйство, молочное скотоводство, молоко, рынок, молочная продукция, качество, молочное сырье, поголовье скота.

Актуальність. Проблеми організації виробництва продукції молока не є новими. Поглиблення кризових явищ у сільськогосподарському виробництві негативно вплинуло на розвиток скотарства, яке є найважливішою галуззю продуктивного тваринництва в Україні. На сьогоднішній день у складних умовах функціонують молочне скотарство та молокопереробні підприємства, знижуються обсяги виробництва молока і молокопродуктів, ефективність переробки, а також закупівельні ціни на сировину.

Галузь молочного скотарства повинна щонайменше забезпечувати виробництво молока в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки. На даному етапі розвитку молочне скотарство не відповідає потребам населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ефективність виробництва продукції молочного скотарства розглядається в ряді праць вчених-економістів: П.Т. Саблука [1], М.Й. Маліка [4], В.Я. Месель-Веселяка [1, 5], Н. І. Шиян [8] та в багатьох інших. В

публікаціях перелічених науковців висвітлюються питання пошуку резервів підвищення економічної ефективності виробництва тваринницької продукції, зокрема молока, на основі комплексного використання факторів інтенсифікації та впровадження досягнень науково-технічного прогресу за рахунок інвестиційного середовища в сільському господарстві. Проблеми, щодо формування організаційних, фінансових, технічних та інших заходів з метою інтенсивного нарощування обсягів якісного молока, досліджено в працях М.К. Пархомця [6], Л.А. Євчук [3], М.М. Ільчук [2] та ін. Однак ряд питань залишається не розкритими.

Мета. Метою даної статті є узагальнення основних тенденцій та окреслення перспектив виробництва одного з основних видів продовольчої продукції – молока та молокопродуктів у Львівській області в аспекті забезпечення продовольчої безпеки держави на регіональному рівні.

Методи. Методологічною базою даної статті є теоретичні та прикладні основи ринкової економіки; праці та наукові розробки провідних вчених-економістів з питань ринкових відносин та формування інфраструктури ринку молока і молочних продуктів. В роботі застосовані такі методи: монографічний – для дослідження стану молочного скотарства та виробництва молока в Львівській області; економіко-статистичний – при оцінці показників діяльності суб'єктів ринку; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень результатів дослідження та формулювання висновків; статистичного дослідження, зокрема порівняння (для порівняння виробництва, поголів'я та надою молока між господарствами населення та сільськогосподарськими підприємствами); ряди динаміки (для виявлення тенденцій розвитку досліджуваних явищ) та ін.

Результати. Як відомо, молочне скотарство – одна із стратегічних галузей тваринництва України, що визначає продовольчу безпеку держави, якість харчування населення та має високий експортний потенціал. В Україні серед галузей продуктивного тваринництва перше місце займає скотарство. На нього припадає 60% поголів'я тварин у переведенні на умовні голови. Скотарство є найважливішою галуззю продуктивного тваринництва України, яка постачає незамінні продукти харчування (молоко, молочні продукти, м'ясо і м'ясні продукти тощо) і цінну сировину для переробної і харчової промисловості.

Одним із чинників, на якому ґрунтується ефективність галузі молочного скотарства є отримання молока високої якості. Це визначається зростаючими вимогами споживачів, відповідно до яких молокопереробні підприємства зацікавлені у виробництві якісних молочних продуктів, що можливо на основі використання високоякісної молочної сировини. Тому виробники молока, для забезпечення попиту на свою продукцію і забезпечення конкурентоспроможності виробництва, повинні якомога більше уваги приділяти якості молока – посилювати контроль за якістю молока на фермі, впроваджувати нові технології, що забезпечують підвищення показників якості та відповідність складу і властивостей молока вимогам молокопереробної промисловості (табл. 1).

Молоко містить всі речовини, що життєво важливі і необхідні для щоденного споживання людини – вуглеводи, жири, білок, мінеральні солі, вітаміни і ферменти. 1 кг молока може задовольнити добові потреби людини: кальцію – до 100%, фосфору – до

67%, заліза – до 3%, білку – до 49%, вітамінів: А – до 30%, С – до 19%, В₁ – до 27%, В₂ – до 66%. Людина, вживаючи 1 л молока високої якості, може задовольнити близько 20% своєї добової потреби в енергії.

Таблиця 1

Хімічний склад нормального коров'ячого молока

Показники	Значення, %
Вода	87,5
Жир	3,5
Білок	3,5
Молочний цукор	4,7
Мінеральні речовини	0,8
Всього	100

Джерело: складено автором на основі даних ДСТУ 2212-93. Молочна промисловість.

Крім того, молоко містить ферменти, вітаміни та вільні кислоти. Основні показники якості молока диференціюють залежно від генетичних та фізіологічних особливостей корів (порода, стадія лактації, тривалість сухостійного періоду, стан здоров'я, вік), якості кормів і рівня годування, технології машинного доїння (частота, способи доїння, повнота видоювання, кваліфікація операторів тощо), умов утримання корів (санітарно-гігієнічних умов ферм і комплексів, зооветеринарний догляд тощо). Отже, більшість показників якості молока визначаються ефективністю людської праці і прийнятими технологіями виробництва.

Першою і головною причиною зниження надоїв і якості молока у господарствах є невідповідність вимогам раціональної годівлі корів. До кормів, які позитивно впливають на склад молока належать: сіно із молоді трави, зелена маса бобових або сумішок злакових і бобових культур, доброякісний силос, сінаж, соняшникова, лляна макуха.

На зниження вмісту жиру у молоці впливають такі корми і типи годівлі: весняні пасовища або рано скошені грубі корми через низький вміст сирі клітковини; висококонцентровані раціони з часткою концентратів у складі сухої речовини корму більше 55%; кормосуміші, до складу яких входять інгредієнти тонкого помелу; тонко подрібнений або гранульований корм.

В особистих селянських господарствах та сільськогосподарських підприємствах в динаміці відбувається збільшення надоїв молока від однієї корови, відповідно, на 5,0% та 30,7 % . Так, середньорічний надій молока за досліджуваний нами період з 2009 по 2013 рік у господарствах всіх категорій зріс на 226 кг або на 5,9% (табл. 2)

Таблиця 2

Середньорічний надій молока від однієї корови, кг

Показники	Роки					2013 р. до 2009 р., %
	2009	2010	2011	2012	2013	
Господарства всіх категорій	3861	3896	3927	4009	4087	105,9
Сільськогосподарські підприємства	2930	3082	3202	3635	3829	130,7
Господарства населення	3906	3905	3961	4026	4100	105,0

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Молоко і молокопродукти становлять основу повноцінного харчування населення. За науково обґрунтованими нормами харчування людина має споживати в середньому 380 кг (у перерахунку на молоко) молока і молочних продуктів, у тому числі 120 кг на рік молока у свіжому вигляді. Рівень споживання молока на душу залишається достатньо низьким.

Основною проблемою галузі є зменшення обсягів виробництва продукції і поголів'я тварин, яке відбувається в господарствах всіх форм власності. За останні десятиріччя в Україні значно скоротилось поголів'я великої рогатої худоби, що здатне забезпечувати ринок сировинним ресурсом – молоком.

Розглянемо динаміку поголів'я худоби за певний період у таблиці 3.

Таблиця 3

**Динаміка поголів'я худоби за категоріями господарств Львівської області,
(тис. голів)**

Показники	Роки					2013 р. до 2009 р., в %
	2009	2010	2011	2012	2013	
Господарства всіх категорій						
Велика рогата худоба	283,7	251,9	237,6	250,5	240,4	84,7
в т.ч. корови	171,7	161,7	155,9	152,4	146,6	85,4
Сільськогосподарські підприємства						
Велика рогата худоба	27,2	24,2	24,2	25,3	22,8	83,8
в т.ч. корови	10,8	9,8	9,4	9,2	9	83,3
у т. ч. фермерські господарства						
Велика рогата худоба	6,9	6,7	7,4	9,1	8,4	121,7
в т.ч. корови	2,9	2,8	2,8	3	3,2	110,3
Господарства населення						
Велика рогата худоба	256,5	227,7	213,4	225,2	217,6	84,8
в т.ч. корови	160,9	151,9	146,5	143,2	137,6	85,5

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Впродовж 2009-2013 рр. спостерігається в динаміці зменшення поголів'я корів на 14,6%, в тому числі, в сільськогосподарських підприємствах – на 16,7% та особистих селянських господарствах – на 14,5%, що негативно впливає на функціонування ринку молока в області.

Аналізуючи розвиток молочного скотарства за 2009-2013 рр. у Львівській області, можна зробити висновок, що виробництво молока у всіх категоріях господарств зменшилось з 682,5 до 619,4 тис. т, тобто на 9,2% (табл. 4). В господарствах населення за попередні роки виробництво молока поступово зростало, а починаючи з 2003 року і по даний час намітилася тенденція до спаду виробництва. На спад виробництва молока у Львівській області значний вплив справило скорочення поголів'я корів. Зменшення поголів'я корів зумовлене загальновідомими чинниками: незадовільна кормова база, великий рівень витрат і собівартості продукції, збитковість виробництва молока та низька

продуктивність тварин. В цілому ситуація із виробництвом молока в області виглядає досить негативною.

Таблиця 4

**Динаміка виробництва молока за категоріями господарств
в Львівській області за 2009-2013 рр.**

Вид продукції	2009	2010	2011	2012	2013	2013 р. до 2009 р., %
Господарства всіх категорій						
Молоко, тис. т	682,5	656,2	629,6	620,7	619,4	90,8
Сільськогосподарські підприємства						
Молоко, тис. т	24,7	22,9	23,1	25,7	26,4	106,9
у тому числі фермерські господарства						
Молоко, тис. т	3,7	3,8	4,6	5,0	4,8	129,7
Господарства населення						
Молоко, тис. т	657,8	633,3	606,5	595,0	593,0	90,1

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Аналіз стану і тенденцій інтенсифікації молочного скотарства показує, що головним недоліком розвитку цієї галузі є не низький рівень спеціалізації виробництва, а низька продуктивність тварин. Тому основним напрямом розвитку є підвищення продуктивності корів на основі зростання рівня та якості їх годівлі, вдосконалення племінної роботи, широкого впровадження госпрозрахункового підряду тощо. Економічна ефективність молочного скотарства підвищується також за рахунок поліпшення якості молока, зокрема підвищення його жирності. Залежно від породи, умов утримання корів та годівлі, вміст жиру в молоці може коливатися від 2,5 до 7 відсотків. Тому підвищення його жирності має велике значення для підприємств в цілому.

Економічна ефективність виробництва молока багато в чому залежить від організації процесу виробництва та управління. З подоланням кризи і забезпеченням розвитку на основі стимулювання ініціативи і самостійності товаровиробників, конкуренції між ними, почне підвищуватися й економічна ефективність. Це можливо лише за дотримання основних принципів ведення молочного скотарства на промисловій основі, що передбачає досягнення високого рівня продуктивності праці.

Отже, основними проблемами молочної галузі є наступні:

- нерозвиненість ринкової інфраструктури;
- низький рівень технологічного оснащення молокозаводів;
- низька якість кінцевої продукції;
- застаріле обладнання;
- низька купівельна спроможність населення, зокрема у сільських районах;
- високий рівень конкуренції з боку потужних сільськогосподарських підприємств, оснащених сучасними технологіями та ін.

Висновки і перспективи. Проблеми, які існують у молочній галузі, реально подолати тільки за рахунок застосування нових підходів до інтенсифікації галузі у напрямі підвищення рівня і повноцінності годівлі корів та впровадження інноваційних технологій. Тривалий час в пореформений період молочне скотарство розвивалось на екстенсивній основі. Зараз дана галузь опинилася в кризовому стані, наслідками якого є зменшення поголів'я корів та обсягів виробництва молока. Вжиття невідкладних заходів з боку владних структур, сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств забезпечить прибутковість і конкурентоспроможність молочного скотарства. При цьому, збільшення обсягів виробництва молока буде сприяти досягненню продовольчої безпеки нашої держави.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / Присяжнюк М. В., Зубець М.В., Саблук .Т, та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Ільчук М.М. Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України / М.М.Ільчук . – К. : Нічлава, 2004. – 312 с.
3. Євчук Л.А. Конкурентні позиції суб'єктів молокопродуктового підкомплексу : сучасні тенденції та перспективи / Л.А. Євчук // Економіка АПК. – 2012. – С. 11-16.
4. Малік М. Й. Розвиток сільського господарства в регіоні Карпат. Монографія / М. Й. Малік, С.І. Белей. К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 248 с.
5. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві / В.Я. Месель-Веселяк. – Харків, ХНТУСГ, 2010. – С. 12-31.
6. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах : монографія / М.К. Пархомець. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 346 с.
7. Сільське господарство : статистичний збірник Львівської області за 2013 рік. – Львів, 2014. – 165 с.
8. Шиян Н.І. Імпорт молока і молочної продукції: стан, тенденції / Н.І. Шиян // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, Львів. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 1. – Том 16. – С. 271-278.

References

1. Prysiazhniuk, M.V., Zubets, M.V., Sabluk, T. (2011). Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy rozvytku) [The agricultural sector_of Ukraine (state and prospects)]. NNC IAE, 1008.
2. Ilchuk, M. M. (2004). Efektyvne funktsionuvannia molokoproduktovoho pidkompleksu Ukrainy [Effective functioning of milk sector in Ukraine]. Nichlava, 312.
3. Yevchuk, L. A. (2012). Konkurentni pozytsii sub'iektiv molokoproduktovoho pidkompleksu : suchasni tendentsii ta perspektyvy [Competitive position of milk sub subjects: current trends and prospects]. Ekonomika APK, 11-16.
4. Malik, M.J. (2008). Rozvytok silskoho hospodarstva v rehioni Karpat [The development of agriculture in the Carpathian region]. Monohrafiia, NNTs IAE, 248.
5. Mesel-Veseliak, V.Y. (2010). Orhanizatsiino-ekonomichni transformatsii v ahrarnomu vyrobnytstvi [Organizational-economic transformation in agricultural production]. KhNTUSH, 12-31.
6. Parkhomets, M. K. (2005) Orhanizatsiino-ekonomichni osnovy rozvytku molokoproduktovoho pidkompleksu v rynkovykh umovakh [Organizational-economic bases of development of milk sector in market conditions]. Ekonomichna dumka, 346.
7. Silske hospodarstvo : ctatystychnyi zbirnyk Lvivskoi oblasti za 2013 rik. [Agriculture: Statistic collection in Lviv region for 2013] (2014), 165.